

Наукові інтереси: українська література к. XIX – поч. XX ст., драматичні твори Лесі Українки.

Олена Яковлева
Наук. керівник – к. філол. н., доц. Ткаченко В. І.

ЕСТЕТИЧНИЙ ФЕНОМЕН МАЛОЇ ПРОЗИ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Творчість Лесі Українки – це рідкісний феномен естетичного культурно-національного розквіту в одній особі. Талант Лесі Українки досягнув вершин розвитку не лише в поезії та драматургії, а й в інших літературних родах та жанрах: проза (белетристика), літературознавство, літературна критика, публіцистика, етнографія, перекладацтво, епістолярій. **Актуальність** статті зумовлена потребою осмислення та проведення системного аналізу рецепції прозової творчості Лесі Українки.

Прозові твори – це здобуток та літературна спадщина не лише її особистого активного творчого росту, а й внутрішнього розвитку, духовного зростання, результат напружених і болючих роздумів над проблемами людського буття та пошук сенсу людського існування.

Феномен Лесі Українки – її біографія, унікальність світогляду, своєрідність творчої манери, літературний доробок (поезія, проза, драматургія), епістолярій – все це не одне десятиліття вивчають сучасники, в минулому – вчені радянського і пострадянського періодів, зарубіжні літературознавці та краєзнавці. Постійний інтерес до життя і творчості письменниці, відкриває багатство її художньої прози, збагачує літературну спадщину розкриттям нових аспектів та феномену своєрідності підходу до написання творів.

З часів І. Франка, українська критика неодноразово була прикута увагою до багатогранності і глибокого таланту Лесі Українки.

Відтак, критична рецепція прози Лесі Українки наприкінці XIX – на початку XX століть засвідчує конфлікт двох поглядів і художньо-естетичних принципів: народництва і модернізму.

Перші кроки письменниці в жанрі малої прози були сприйняті критиками неоднозначно: з одного боку схвальні відгуки І. Франка (зокрема у листі до Олени Пчілки 1891 року), та з іншої сторони різка критика новели «Жаль». М. Павлик був прихильником знищення повісті [1, с. 161–162].

Леся Українка усвідомлювала, що повість «Жаль» не бездоганна, та «...ще там мусить чимало поправитися». Проте, навіть несхвальні кардинальні відгуки М. Павлика знайшли своє відображення в достойній відповіді: «...а тільки, може, Ви не сподівались такої теми і для Вас вона є досить далека або просто нецікава».

Леся Українку не злякала критика її прозового доробку, про що подальший свідчить творчий здобуток митця: жанрове розмаїття епосу відобразилось в образах, нарисах, казках, оповіданнях, повістях. До прози вона звертатиметься упродовж усього творчого шляху [6].

Прозова творчість Лесі Українки – видатне явище всієї української літератури, невичерпне джерело високих людських ідеалів добра і справедливості; епохальність сповненого пафосу революційного оновлення світу; напрям підтримки гуманізму; пропагування ідеї свободи і братерства народів, нації [4, с. 105]. Аналізуючи прозові твори Лесі Українки, вчені підходять до питання визначення її літературного стилю. «В усій своїй творчості – не тільки белетристичній, була за «новоромантика» [7, с. 227]. Орієнтуючись на західноєвропейську літературу, вона «свідомо порвала зв'язки з сучасною їй українською літературою, з літературою чи культурницько-просвітянською, чи реалістично-натуралістичною; вона в своїй творчості наслідувала літературний стиль неоромантизму» [7, с. 228].

Епохальний вплив модернізму формував прозову творчість письменниці як сукупність мистецьких засобів та метафор, які своїми естетичними програмами і творчою практикою заперечували реалізм, традиційні форми творчості, орієнтувалися на пошук нових естетичних принципів [1, с. 110].

Малій прозі властивий драматизм. Наприклад: в оповіданні «Приязнь» і в драмі-феєрії «Лісова пісня» можна помітити спільну рису – ці твори написані на основі волинських фольклорних традицій, епосу народної творчості та переказів, глибокого психологізму образів, що підкреслюється і в екзотичності сюжету повісті «Екбальганем». Проте саме питання сюжетно-композиційного аналізу й методології прозової творчості ще необхідно з'ясувати майбутнім поколінням літературознавців.

Леся Українка презентує своєю прозою інтелектуальні й духовні пошуки доби. Злам століття й тисячоліття, як і будь-яка ситуація «завершення епохи» закінчується переоцінкою вартостей, людських цінностей, що стали сумнівними в добу «кризи сенсу» людського існування, до загострення антропологічної проблематики, модерна парадигма якої означена ХІХ століттям, пануванням світового філософського конгресу концепції [2, с. 17].

Леся Українка однією з перших заявила про порушення основних особливостей традиційних гендерних уявлень, що відповідають таким критеріям: бінарність, ієрархічність, патріархальність, нерівність, та в певному сенсі детермінується природою [6, с. 12–13].

Репрезентації жінки жіночою прозою у другій половині ХІХ – на початку ХХ століття є цікавими з огляду сприйняття цього образу в літературі жінок-письменниць, що зображували жінку не так, як чоловіки-автори, оскільки вони звертаються до власного унікального досвіду, репрезентують суб'єктивність своїх героїнь повністю, не приховуючи найменших деталей, досі замовчуваних.

Зазвичай письменниці описують щось особисте, прочитують текст власного життя. Завдяки цьому героїні набувають рис жіночої суб'єктивності, особливостей характеру та краси власної жіночності, їх гендерна ідентичність проблематизується [8, с. 20].

Репрезентація жінки у прозі Лесі Українки є яскравим вираженням модерністської орієнтації на суб'єктивність. Жіночі образи – це сильні духом жінки, які перевертають класичну гендерну ієрархію і проявляють ініціативу вибору, яка, зазвичай, надавалася чоловікам. Жіноча тема стала центральною лінією її творчості та інтелектуальних пошуків.

Героїзм жіночності в прозі Лесі Українки не є самоціллю для головних жіночих образів, але тут загострюється потреба гідності, самоповаги, особистісної самореалізації, прагнення показати нетипову жінку, репрезентантку нетрадиційного модусу поведінки, до якого не готове суспільство, водночас висвітливши проблематику невіри в себе, недовіри жінок до власних сил, проявів відчаю і безпорадності [3, с. 25].

Тому герой, який твердо знає невловиму істину, позбавлений права вибору, це в певній мірі можна відчитувати як і діагноз жінці ХХ століття – наділеної талантами, але позбавленої віри в свої сили, паралізованої суспільним каноном.

Щодо власне мистецької вартості та стилю прозових творів Лесі Українки, то вони органічно вписуються в контекст вітчизняного модернізму і яскраво репрезентують ще одну грань її таланту як авторки оригінальних модерністських оповідань та повістей. Досліджуючи творчість Лесі Українки як цілісність, літературознавці відшуковують риси різних стильових тенденцій.

Аналізуючи погляди Лесі Українки на романтизм і неоромантизм, реалізм, натуралізм і позитивізм, декадентство й модернізм, доцільно зазначити, що на зламі століть, пануванням мистецької боротьби між реалізмом і

модернізмом, появою нових літературних прийомів Леся Українка завжди готова визнати художні досягнення і модерністів, і реалістів, вона черпає від них всі здобутки однаковою мірою, природньо поєднуючи надбання всіх поколінь літературних напрямів.

«Голосні струни», «Сліпець» стали символічними творами письменниці, де висвітлюється протиставлення різних світорозумінь, різних думок, поглядів, трактуються глибинні внутрішні конфлікти, універсальні колізії, переплітається міфологізація та символізація образів.

Художнім здобутком малої прози є оповідання «Над морем» – це неоромантична історія, що насичена імпресіоністично вишуканими замальовками моря, природних пейзажів та духу романтизму. На їхньому тлі доцільно виокремити повість «Приязнь» (1905) та оповідання «Одинок» (1894) [8, с. 81].

Зважаючи на мистецьку довершеність оповідань та повістей Лесі Українки, закономірним є висновок, що вона була рівною мірою обдарована як поет, драматург і, безперечно, як прозаїк.

Література

1. Головій О. Повісті «Жаль», «Над морем», «Приязнь» Лесі Українки як цикл про пошук сенсу життя // Науковий вісник СНУ ім. Лесі Українки. 2015. № 8. С. 38–45.

2. Гундорова Т. Реалізм і неоромантизм в українській літературі початку ХХ ст. (теоретико-методологічний аспект). Наукова думка. Серія Проблеми історії та теорії реалізму укр. літ ХІХ – початку ХХ ст. 2011. № 7 С. 156–170.

3. Качак І. Проблема жіночої дружби і зіставлення характерів у прозі Лесі Українки, Оксани Забужко, Світлани Йовенко : асоціативна паралель. Вісник Київського нац. ун-ту. ім. Т. Г. Шевченка, Серія Творчість Лесі Українки в контексті нац. літ. 2018. № 3 (9). С. 7–15.

4. Подлісецька О. Гендерний код у прозі Лесі Українки // Вісник Одеського нац. ун-ту. ім. І. І. Мечникова. 2016. № 5. С. 11–17.

5. Радько О. Проза Лесі Українки в дослідженнях Б. Якубського // Вісник Східноєвропейського нац. ун-ту. ім. Лесі Українки. 2017. № 1.(9). С. 101–106.

6. Саноцька В. Репрезентація жінки в творчості Лесі Українки // Вісник Нац. ун-ту. «Львівська політехніка». 2018. № 2.(4). С. 98–101.

7. Українка Л. Листи : 1876-1897; [упоряд. В. Прокіп (Савчук)] Київ : Комора, 2016. 508 с.

8. Українка Л. З людської намови : проза. Київ : Академія, 2015. 384 с.

Яковлева Олена – студентка 3 курсу факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Наукові інтереси: українська література XIX–XX століття.

Марина Лупол

Наук. керівник – к. філол. н., ст. викл. Зелененька І. А.

ДРАМАТИЧНА ПОЕМА ЛЕСІ УКРАЇНКИ «БОЯРИНЯ»: ПРОБЛЕМА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ДОЛЮ БАТЬКІВЩИНИ У ВИРІШАЛЬНІ МОМЕНТИ ІСТОРІЇ. ОБРАЗИ ОКСАНИ Й СТЕПАНА

Поєма «Бояриня» – це один із найкращих творів Лесі Українки. За життя Леся Українка поєму «Бояриню» не публікувала, і лише після її смерті поєму кілька разів друкували у журналах та окремими виданнями. Перше видання у журналі «Рідний край» здійснено в 1914 році, ще декілька перевидань вийшли у світ до 1926 року. У радянські часи п'єса була забута. Цей твір був заборонений